

UNIVERSITATEA DE ARTĂ ȘI DESIGN CLUJ - NAPOCA
DOMENIUL: ARTE PLASTICE ȘI DECORATIVE

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Coordonator științific:

Prof. Univ. Dr. Alexandru Alămoreanu

Doctorand:

Pop Zita Maria

CLUJ - NAPOCA

2012

CUVINTE CHEIE

appropriation, caleidoscop, contemporan, identitate, extremă, trib, folclor, etnic, multicultural, tradițional, globalizare

În calitate de designer textil și vestimentar, am remarcat frecvențele reîntoarceri la motivele etnice, văzute ca o necesitate în ceea ce privește sfera inspirațională, dar și ca referință culturală prezentă în interiorul sistemului modei. Aceste reîntoarceri la motivele etnice sunt analizate din prisma globalizării și a efectului acesteia asupra veșmântului contemporan. Prin această reîntoarcere la motivele și elementele etnice persistă importanța arhetipurilor de ordin cultural și social, dezvoltate pe parcursul unei durate istorice importante, arhetipuri care și-au păstrat sensul și esența până în ziua de azi. Astfel, mi s-a părut natural și elementar să demonstrez importanța motivului etnic ca simbol și ca arhetip în moda contemporană.

Zona geografică care m-a atras în mod deosebit din acest punct de vedere este cea a Europei, și în special Transilvania, această regiune în care interferențele culturale au produs importante mutații, rezultatul fiind unul spectaculos, datorită bogăției formelor și expresiilor folclorice. Este cazul, spre exemplu, al portului popular din zona Negrești Oaș, în care se regăsesc integrate influențe din portul maghiar, ucrainean, germanic, slovac și chiar norvegian, aplicate pe fondul unui specific românesc. Rezultatul este un port situat la intersecția dintre spectaculos și originalitate.

Analiza acestor forme de expresie culturală susține concluzia conform căreia reutilizarea acestor motive determină constituirea unor produse de mare efect în moda contemporană. Este

evidentă, în acest context, importanța sursei de inspirație, dar și prezența unei maniere pertinente de reaplicare și reinventare a acestor elemente. Dar până când o haină se metamorfozează într-un produs de modă ea traversează fiecare etapă a unui proces, uneori anevoios, de afirmare în domeniul designului vestimentar internațional.

Deși designerii contemporani lucrează în conformitate cu o viziune, apelând la o scară extinsă de stiluri și folosind metode tehnologice actuale, ciclic se reîntorc la tehnicile tradiționale și la motivele folclorice etnice, pe care le transformă și le redimensionează, integrându-le astfel în spațiul contemporan. Din punct de vedere al designului de produs este foarte important să se aibă în vedere anumite elemente intrinseci procesului de creație, cum ar fi curente și valorile artistice prezente în tradițiile populare, obiceiuri, meșteșuguri și design.

Unul dintre punctele de pornire ale cercetării artistice de față este ideea explorării graniței dintre designul vestimentar și arta tradițională (hainele contemporane aflate în simbioză cu hainele tradiționale). Scopul acestei lucrări este acela de a localiza situația actuală a tendințelor, vizând domeniul mai larg al cercetării și ideologiei de comunicare a modei, dar și acela de a descoperi noile sale „formate”.

În cercetare regăsim procesul de globalizare, inclusiv globalizarea identității, în cadrul unei metamorfoze a portului popular în costum, veșmânt etnic, sau în produs de modă, pentru a deveni ulterior modă, simbol și artă. Întregul proces este concentric, gravitând în jurul conceptului de identitate și încercând să determine ceea ce a însemnat identitatea în trecut, ce înseamnă ea în prezent și cum își exprimă identitatea omul contemporan în diverse circumstanțe apelând la articolele vestimentare.

GLOBALIZAREA ÎN MODĂ, CUM DEVINE VEȘMÂNTUL LOCAL ELEMENT GLOBAL

În prima parte a cercetării sunt descrise moda și veșmântul, prin asocieri cu conceptele de globalizare și identitate. Se observă că în ultimii ani, s-a dezvoltat o ramură bine definită care se preocupă de porturile tradiționale având la bază *look*-ul etnic, iar acesta niciodată nu este ancorat în idei fixe, ci se inspiră alternativ din elemente folclorice, inclusiv etnice. Fiecare sezon este caracterizat de o nouă ambianță și o nouă interpretare mai mult sau mai puțin superficială inspirată din artă, din istoria modei sau din elemente etnice. Preluarea diferitelor elemente aparținând unuia sau mai multor grupuri etnice distincte generează o imagine eclectică.

Probabil ca răspuns la această globalizare forțată prin internet, identitățile regionale și naționale sunt prețuite ca niciodată până acum. Acest lucru este evident, în mod special, în Occident: lumea caută *sushi* din Japonia, *batik print*-uri din Java, vampiri din Transilvania, etc.. Dorim aceste lucruri tocmai datorită diferențelor culturale, dar și pentru faptul că nu au fost „puse la pământ” sau anihilate de avansarea de neoprit a globalizării.

Căutăm întotdeauna un nou stil de viață, identitatea devenind unul dintre conceptele cele mai convingătoare și mai litigioase în științele umaniste și sociale.

Moda este indisolubil implicată în construcții și reconstrucții de identitate, prin modul în care ne reprezintă pe noi înșine și contradicțiile din viața noastră de zi cu zi. Prin stilul vestimentar sau vestimentație, prin interpretările personale ale acestora sau prin rezistența opusă modei, persoanele fizice anunță cine sunt și cine speră să devină ori, mai mult decât atât, ei exprimă chiar și ceea ce nu doresc să fie sau să devină.

Stilul vestimentar este o metaforă pentru identitate, o metaforă complexă, care include caracteristici fizice, ca de exemplu: pielea tatuată, forma corpului, dacă este athletic sau nu, textura părului, machiajul, precum și îmbrăcămintea și practicile de îngrijire.

Deoarece acestea din urmă sunt deosebit de sensibile la modificări, sunt predispuse la mișcări fluctuante ce impun înțelegerea de sine, înțelegerea de sine în relație cu alții și în cadrul contextului mai larg al schimbărilor de modă. Stilul în aspectul vizual articulează identități multiple și suprapuse cum ar fi sexul, rasa, etnia, clasa socială, vârsta, identitatea națională și interesele personale, estetice, chiar politice, uneori chiar diferite de identitatea proprie, fiindcă schimbarea este o caracteristică inerentă firii umane.

Pentru că identitățile se intersectează și se suprapun, reprezentarea lor este rareori simplă. Dintr-o perspectivă a studiilor culturale identitățile nu au numai istoria lor, ci de asemenea proiecții în viitor: ele vin de undeva, sunt complexe și contradictorii și ne permit să exprimăm, mai degrabă cine am putea deveni decât cine suntem. A exprima cine suntem și de unde venim poate fi o provocare, stilul pare să ofere o modalitate de a articula o declarație care este dificilă de pus în cuvinte, aflată în curs de dezvoltare și care intersectează identități.

Arta și moda se află într-o relație strânsă. Ambele oglindesc gândirea umană din punct de vedere sociologic. Ambele protestează și sunt în continuă schimbare, parcurg simultan diferite stiluri și se deschid în istorie, aproape în același timp, spre marile mase cu care comunică prin semne, culori, motive, simboluri și limbaje stilistice. Eseul prezentat în *Enciclopedia de modă*

conturează o paralelă elocventă între modă și artă, descriind modul în care cele două domenii se deschid sub formă de concepte în spații largi, ajungând până la conștiința omului obișnuit și găsindu-și locul în viața banală a acestuia.

Conceptul de modă își are originea la mijlocul secolului al XIX-lea, perioadă ce corespunde și cu o schimbare fundamentală pe piața operelor de artă contemporane. Acest lucru nu a fost accidental, deoarece instituția de modă, înțeleasă ca îmbrăcăminte care aderă la anumite moduri de producție, de reprezentare și la consum, a fost conectată cu apariția unor structuri similare în ceea ce privește crearea și difuzarea operelor de artă.

Creatorul, artistul, designerul e omul care filtrează ideile profunde, identitatea și le proiectează într-un fel sau altul. Insuficiența, evadarea, plictiseala, melancolia sunt factorii care conduc omul spre creație. Creatorul este un obsedat, nu poate fi altfel. Dimpotrivă, non-creatorul, și fiecare om în viața sa poate fi pe rând creator și non-creator, om activ sau pasiv.

Un alt aspect inclus în această lucrare este relația artelor meșteșugărești cu fenomenul modei contemporane. Moda prezentului este un mediu dinamic, caracterizat de schimbări rapide, dar, în mod paradoxal, mereu orientat spre trecut prin revenirea la rădăcinile existenței umane și la factorul tradițional. Piese de *haute couture* nu diferă esențial de cele specifice artei meșteșugărești. Ele sunt realizate cu tehnici tradiționale manuale, necesitând multe ore de muncă și astfel tradițiile sunt reînviată și integrate în contemporaneitate.

GLOBALIZARE ÎN VESMÂNT, CUM DEVINE UN ELEMENT GLOBAL VESMÂNT LOCAL

Existența seculară a unor anumite conjuncturi social-economice și culturale zonale a creat în Transilvania treptat, zone etnografice cu o personalitate distinctă, ale căror mărci identitare au fost evidențiate prin aspectul aparte al costumului popular local. În ciuda structurii de bază unitare, costumele zonale aparținând aceleiași etnii conțineau trăsături particulare, care le diferențiau exact în măsura în care puteau deveni suport identitar pentru comunități care își cultivau personalitatea distinctă.

În cazul unor etnii diferite, care au coexistat timp de secole într-un teritoriu anume, tendința de a se defini prin diferențiere a fost mai puternică și s-a manifestat prin sublinierea elementelor specifice din structura costumului, cărora li se atribuia o forță identitară deosebită.

Evoluând într-un timp dat, păstrând totuși structurile de bază, costumele populare tradiționale au supraviețuit în Transilvania până în epoca industrializării rapide (1960-1965).

Recent, ideea de globalizare își face loc și în spațiul satului, lăsând asupra acestuia o amprentă de comercial și artificial. Fiecare popor are anumite trăsături specifice (teritoriu, limbă, ocupație, tradiții și obiceiuri), prin care și constituie identitatea în contextul marilor familii de popoare ale lumii. Alături de trăsăturile enunțate mai sus, costumele populare sunt și ele un element de bază al individualizării, al personalizării celor ce alcătuiesc o nație, un popor, contribuind la îmbogățirea bazei materiale naționale și universale.

Costumele populare din zona Negrești Oaș este un exemplu de costum de mare valoare artistică, fiind unicat în România datorită croiului și ornamentelor sale spectaculoase, analiza și cercetarea lui fiind bazată pe o paralelă între modul în care acesta s-a manifestat în trecut comparativ cu costumele populare actuale, adică felul în care apar elemente globale în veșmântul satului contemporan.

Să meditam asupra noțiunii de costum, la drama relativ recentă a schimbării costumului și vom vedea că, în antichitate, costumele erau elementul esențial al etnicului. Cum altfel s-ar putea explica faptul că elementul vestimentar, care deosebește o comunitate de alta, e mai durabil decât unele elemente ale credinței, ale limbii chiar. Costumele guvernează, altminteri, și viața internă a grupului, a familiei, iar apoi a insulei care primește succesiv investirea unor privilegii prin elemente vestimentare simbolice.

„Podoabele au însoțit viața omului aproape de la începuturile existenței sale, ele constituindu-se printre primele manifestări artistice ale acestuia”, adevăr subliniat și de Georgeta Stoica când spunea: „podoabele și bijuteriile, ca ornamente ale trupului au apărut și au fost purtate înaintea veșmintelor”. Podoabele pentru cap sau menite să-l acopere fac parte, în multe culturi, din costumele populare pentru ocaziile speciale.

Aceste „veșminte pentru cap” includ sensuri complexe, inclusiv în ceea ce privește simbolismul religios, puterea politică și de afiliere, statutul social sau rangul și conștiința de modă. Confectionate din felurite materiale, cu desene și forme, veșmintele pentru cap se pot utiliza, de asemenea, în scopuri pur practice, cum ar fi protejarea capului împotriva elementelor naturale, transportarea de obiecte precum arme, coșuri sau vase cu apă și sunt adesea asociate cu ceremonii în special rituri de trecere.

Moda extremă sau rochia extremă este unică în orice cultură. Definiția a ceea ce constituie un mod extrem poate fi convenită, dar extremul în modă, cum ar fi frumusețea, ține de ochiul privitorului. În special între Europa de Vest și spațiile non-occidentale s-au format viziuni și idei foarte diferite vizavi de ceea ce este excesiv, bizar sau la limita inacceptabilului. Putem vorbi aici și de fusta extremă a zonei Oașului.

Nu contează cât de scandalos sau cât de extrem este un articol de îmbrăcăminte sau un accesoriu, el nu funcționează în vid ci este stabilizat prin alte zone ale modei. Fusta din zona Negrești Oaș constituie prin supradimensionare și o piesă vestimentară extremă. Prin cercetarea fusteii din această zonă putem observa o modificare dinspre un volum mai mic înspre unul mai mare, aflat în vecinătatea fusteii extreme.

EFFECT, PERENITATE ÎN MODĂ PRIN ELEMENTE ETNICE

Teoria modei a evidențiat distincția dintre moda modernă, schimbătoare care provine din centrele urbane occidentale și cea etnică, îmbrăcăminte stabilă, orientată spre tradiție și care aparține zonei de periferie. Această distincție nu a fost întotdeauna precisă, cu toate acestea, ea a avut o influență profundă asupra modului în care societatea înțelege moda.

Multe relatări de modă etnică au tendința de a sublinia exagerat refacerea originală a temei exotice, desenele realizate de creatori din Occident, la fel ca exagerarea fixității non-occidentale în haine. În acest sens, impactul stilurilor etnice în moda occidentală a fost marginalizat. Istoric, luxul a fost asociat cu originea străină. Prin urmare, este imposibil să găsim până în prezent punctul de pornire al stilului etnic în Occident, pentru că din cele mai vechi timpuri, au sosit bunuri somptuoase prin intermediul rutelor comerciale din Persia, Egipt și Asia Centrală, iar mai târziu din India, China, Japonia, Columbia, Mexic și din alte părți ale lumii.

Pentru mulți designeri din Occident, estetica non-occidentală a furnizat un subiect fertil, care le-a permis să-și dezvolte creativitatea prin elementele etnice. Această capacitate de a sparge convenții este asociată cu un mod de a vedea mai mult decât cu aderența fidelă la orice stil etnic special. Eclectismul, aspect general al modei etnice este exprimat de exemplu de către Dries Van Noten, însă el se apropie de elementul etnic din prisma exotismului.

Stilul etnic este un element important, dar oarecum neglijat în studiile de modă. Abia acum, la începutul al secolului XXI, încep să apară studii mai elaborate pe aceasta temă ca și efect al globalizării. Între timp moda continuă adaptarea la starea multiculturală, atât în Occident cât și la nivel transnațional.

Succesul japonezilor s-a datorat, în mare parte, redesenării siluetei feminine. Ei au reînnoit tiparele gustului în modă, dar și felul în care aceasta era privită. Estetica, gustul și maniera de lucru cu materialele și tiparele au fost revoluționare, de asemenea înaintau o potrivire perfectă cu promovarea ideii de postmodernism, printr-o atitudine deconstructivă și explorarea granițelor bunului gust.

Căutarea autenticității și identității etnice în modă, mai exact conceptul de modă globală bazată pe tradiții locale câștigă din ce în ce mai mult teren: „Este binecunoscut faptul că moda este un fenomen vast și social inevitabil al vieții moderne.”

Totalitatea valorilor materiale și spirituale create de omenire în decursul vremurilor și considerate ca fiind tradiționale, constituie un important vehicul de transmitere a istoriei oglindit în stilul de etalare al veșmântului, în modul de a-l purta, descriind ierarhia socială a purtătorului, vârsta, situația, profesiunea, rolul acestuia în societate.

Meșteșugul, arta și moda alcătuiesc un triunghi brevetat prin creația vestimentară specifică ultimului secol. În cercetarea de față am demonstrat originalitatea, bogăția motivelor și simbolurilor populare transilvănene, dovedind astfel că acest spațiu a oferit una dintre cele mai bogate moșteniri folclorice din spațiul românesc și cel sud-est european, făcând față cu succes unei speculări creative în moda contemporană.

Stilul etnic oferă un câmp deosebit de bogat și divers de studiu care este de natură să producă evoluții majore în teoria de modă a viitorului.

Creațiile mele vor să evidențieze relevanța conceptului de identitate în diversitate, în mijlocul unei societăți aflate într-o continuă deplasare geografică și expansiune tehnologică, necesitatea omului de a-și regăsi identitatea, ca aspect general reintegrat în tendința modei contemporane europene. Epoca globală reunește mai multe etnii, astfel am chestionat efectul pe care îl au acestea unele asupra altora, modul în care se dezvoltă în paralel și interferențele inerente.

CUPRINS

CUPRINS.....	9
INTRODUCERE.....	6
GLOBALIZAREA ÎN MODĂ, CUM DEVINE VEȘMÂNTUL LOCAL ELEMENT	
GLOBAL.....	10
1. SCURTĂ INCURSIUNE ÎN CONCEPTUL DE MODĂ.....	10
1.1 GLOBALIZAREA ÎN MODĂ	12
1.2 MODA ȘI IDENTITATEA	15
1.2.1 <i>Nevoia de apartenență la grup.....</i>	<i>19</i>
1.2.2 <i>Diferențierea prin vestimentație.....</i>	<i>20</i>
1.3 ARTĂ ȘI MODĂ.....	22
1.3.1 <i>Elemente de limbaj vizual ale modei.....</i>	<i>29</i>
1.4 COMUNICARE ȘI MODĂ.....	31
1.4.1 <i>Comunicare și creație</i>	<i>38</i>
1.5 CODUL VESTIMENTAR.....	43
1.5.1 <i>Codul social al vestimentației</i>	<i>46</i>
1.5.2 <i>Îmbrăcăminte costum.....</i>	<i>49</i>
1.6 CATEGORII ÎN MODĂ.....	50
1.6.1 <i>Haute couture.....</i>	<i>53</i>
1.6.2 <i>Prêt-à-porter</i>	<i>58</i>
1.7 VIZIUNEA NOUĂ ÎN MODĂ	59
2. PORTUL POPULAR ÎN TRECUT ȘI PREZENT, TRANSFORMAREA	
PORTULUI POPULAR IN IDENTITATE.....	64
2.1 TRIBURILE EUROPENE POARTĂ <i>FOLK</i>	64
2.2 EVOLUȚIA PORTULUI POPULAR	68
2.2.1 <i>Codul de bare ca simbol spațial, zonal.....</i>	<i>69</i>
2.3 ZONA NEGREȘTI OĂȘ IERI ȘI AZI	70
2.3.1 <i>Portul femeiesc.....</i>	<i>75</i>
2.3.2 <i>Portul bărbătesc.....</i>	<i>78</i>
2.4 SIMBOLURI ALE VEȘMÂNTULUI POPULAR.....	79

2.4.1	<i>Simbolurile inversării și intimității</i>	82
2.4.2	<i>Ritualuri în veșmânt</i>	84
2.4.3	<i>Podoabe de cap (simbol legat de ritualurile de trecere), simbol al timpului</i>	86
2.5	FUSTA EXTREMĂ.....	87
3.	STILUL ETNIC ÎN MODĂ.....	89
3.1.1	<i>Folclor look</i>	92
3.2	EFECTELE MODEI.....	95
3.3	MODA ȘI CONSUMUL	98
3.3.1	<i>ATRACTIVITATEA PRODUSULUI DE MODĂ</i>	99
3.4	ACCELERAȚIA MODEI.....	99
3.4.1	<i>INTERNETUL ȘI MODA</i>	100
3.5	MODA CA PLATFORMĂ MULTICULTURALĂ.....	101
3.5.1	<i>Metode de design și materiale noi</i>	103
3.5.2	<i>Meșteșug și design</i>	105
3.6	SENSUL MODEI CONTEMPORANE	107
4.	MOTIVE ETNO ÎN VIZIUNE CONTEMPORANĂ, APLICAȚII ÎN CREAȚII PERSONALE	111
	CONCLUZII	128
	IMAGINI DIN COLECȚII PERSONALE	133
	BIBLIOGRAFIE.....	154
	INDEX.....	158
	LISTA IMAGINILOR.....	160
	REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT.....	162
	CURRICULUM VITAE.....	170
	ANEXE.....	175
	LE RESUMÉ DE LA THÈSE DE DOCTORAT	175
	THE SUMMARY OF THE PHD THESIS	186